

ding van de bestaande en de vestiging van nieuwe cultures het eigendomsrecht te verwerven over de gronden die de dorpsbevolking nodig had voor de teelt van haar eigen voedingsmiddelen, vooral rijst. Een ongebreidelde uitbreiding van de particuliere cultures zou, dat was duidelijk, heel Java in rep en roer hebben gebracht en dat gevaar werd als reëel gezien vooral doordat inheemse landbouwers, tuk op het verwerven van een groot geldbedrag, heel wel tot verkoop van hun gronden zouden kunnen overgaan. Vandaar dat in 1870 bij de wet werd bepaald dat de inheemse bevolking haar gronden niet mocht *verkopen* aan niet-inheemsen; zij mocht ze wèl *verhuren*, hoogstens voor een termijn van een aantal jaren (dat werden er tenslotte ruim twintig), en die verhuur zou slechts mogen geschieden onder toezicht van het gouvernement¹; bij ordonnantie werd vervolgens bepaald dat per afdeling (onderdeel van een residentie) niet meer dan een derde van de *sawahs* tegelijkertijd verhuurd mocht worden. Ten aanzien van de woeste gronden bepaalden de wet en de op basis daarvan uitgevaardigde ordonnanties dat zij, als zij door inheemsen zouden worden ontgonnen, bezit dier inheemsen zouden worden en niet, zoals voordien gebruikelijk was, bezit van de dorpsgemeenschap – niet-inheemsen zouden woeste gronden niet in eigendom kunnen verwerven maar alleen in erfpacht voor een periode van hoogstens vijf-en-zeventig jaar.

Die regelingen golden op Java niet voor het gehele eiland: zij waren niet van toepassing op de particuliere landerijen en evenmin op de vier Vorstenlanden – in die laatste gebieden kregen de nieuwe ondernemingen vaak een armslag die extra-schadelijk was voor de dorpsbevolking.

Imperialistische expansie

In de gehele niet-blanke wereld breidden de Europese mogendheden na ca. 1870 hun invloed uit. De een wilde de ander vóór zijn en door het in bezit nemen van nieuwe gebieden (vrijwel heel Afrika werd verdeeld onder Engeland, Frankrijk, Duitsland en België) zijn machtspositie versterken; veelal waren die nieuwe gebieden bovendien van belang doordat zij goedkope grondstoffen gingen leveren aan particuliere ondernemin-

¹ Zulk een regeling waarbij men de inheemse bevolking als het ware tegen zichzelf beschermde, ontbrak in de Britse kolonie Birma; er zijn daar dan ook in de rijstdelta noodtoestanden gekomen met alle daarbij behorende onrust.